

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Jugeman Jeppsson, Lunned*
 Härad: *Bjäre* Berättare: *Karl Jönsson*
 Socken: *Torekov* Berättarens yrke: _____
 Uppteckningsår: *1961* Född år *1889* i *Torekov*

Tiske. s. 1-6, 8.
 Gälar. s. 6.
 Hamnen. s. 7.
 Tyren på Hallands Väderö. s. 7.
 Stenkrassen på " " s. 7.
 Emigration t. Australien. s. 8.
 Bortauktionering av barn. s. 8-9.
 De gamla. s. 9.
 Skolgång. s. 9.
 Konfirmation. s. 10.
 Tjänstefolk. s. 10-12.
 Skräddare. s. 12.
 Påsk. s. 12-13.
 Övernatt. väsen. s. 13.
 Midsommar. s. 13.
 Kloka. s. 14-16.
 Spindelväv på säv. s. 14.
 Lappskott botades av klok gubbe. s. 14-15.
 Julen. s. 16-17.
 forts. på ryg. nästa sida!
 Skriv endast på denna sida.

Sommarlekav. s. 17.

Dans. s. 17.

Liste april sjöng man för ägg. s. 17

Dop. s. 18.

Kyrkobesök. s. 18.

Husförhör. s. 18.

Brevlapp. s. 18-19.

Kyrkbyggning. s. 19.

Begravning. s. 19.

I min barndom fanns det i Torekovs hamn mellan tjugo, tjugofem båtar, som ägnade sig åt fiske. De största båtarna hade sex mans besättning, de mindre fyra. Innan min tid rodde dom näringarna både ut och in, men sedan skaffade dom sig en rulle i fören, så att näringarna vindades in. När dom började rulla upp näringarna, så slet det inte så mycket på simmarna, som ju bara var lillfingergrova. Visserligen fick dom tas in för handkraft, och det kunde vara besvärligt. När det blåste hårt, fick dom ofta låta näringarna gå tillbaka, för att inte simmarna skulle gå av och näten gå sönder.

Förr i världen gav man sig långt ut på fiske, ända så man kunde se Anholt. De småmaskiga näringarna sattes i botten och mycket längre ut, än som nu är brukligt. Numera väntar man, tills sillen kommer närmre land.

Båtarna var oftast utrustade med sprötsegel, för det var händigast så. Men mot slutet var det några, som hade gaffelsegel. Ofta gav man sig ut redan vid två, tretiden på natten för att komma i tid till fiskeplat-

sen. När det var stilla, fick man ro. Då rodde man en kvart i taget, och det var två man vid var åra, och pojken stod vid rådet. Pojken var i läsåldern, och antingen blev han sen fiskare själv, eller så gick han till sjöss eller åkte över till Amerika.

När man var ute och fiskade, hade man tröstare med sig, som man köpt på gästgivaregården. Pojken skulle sköta om, att det var morgon fanns med tre liter sprit och att vattenkaggen var full. När det blåsalt för mycket, satte fiskarna sig på gästis och blev ofta på kulan.

När man la ut näringarna, var det en som kastade ut stenen, och en, som höll klöven, dvs. det eneträ, som man trädde kroken på. När det sedan var slut på klöven, band man fast nästa näring osv. När man sedan tog opp näringarna, började man med ändakobbarna, och alla man utom en, som sorterade näringarna i botten på båten, stod vid båtkan- ten och drog in näringarna. Ibland var det så mycket sill, att man fick gå ut två gånger.

När man hade stor fångst, hissade man flaggan i topp, och det var ofta en kobbflagga, som hissades.

Ett tag försökte man använda småbända näringar (småmaskiga garn). På så sätt fick man mera sill, men den blev inte så stor och vacker, så det dröjde inte länge, förrän man återgick till den stormaskiga sorten, och nu för tiden finns det inte ett enda småmaskigt garn kvar.

Jag kommer ihåg, att när mor knöt näringar, så hade hon tjugotvå eller tjugofyra bord på alnen, men när sedan torekovborna skulle härma efter alla andra och börja med mindre näringar, så blev det trettiotvå bord på alnen, och det var stor skillnad. Men det var senare, när jag redan hade flyttat från hemmet. Den gamla goda tiden måtte aldrig komma igen bevare oss milde herre gud!

Många änkor och ogifta lånade ut näringar till fiskarna, och då fick fiskaren halva fångsten och näringsägaren den andra hälften. När det var sex man i båten, hade de vars fyra näringar, och båtägaren hade fyra näringar för båten. Pojken, som var med, hade en näring, för att han spolade och gjorde ren båten, när den kom i land, och ytterligare en näring, om han var med ute och satte garn.

Sillfisket höll på från slutet av augusti, ^{hela} september och till början av oktober, då sillen började gå in och leka, och då ville man inte ha den längre.

Det fanns mycket kolja förr i tiden, men sedan bohusfisket kom i gång på allvar med hundratals båtar, så tog dom fisken för torekoborna.

Man bråkade även vinga torsk, dvs. man hängde upp den på stagar med rep emellan för torkning. Man saltade den mycket litet; den grön-saltades och knappt det. Det händer fortfarande, att när man får en grann torsk, man hissar opp den i flaggstången och låter den torka, och sen tål den att gömmas hela vintern.

Medan sillfisket varade, bestod kosten huvudsakligen av stekt sill, kokt sill, ättikssill, kryddsill och rökt sill. Det var de största och grannaste sillarna, som man rökade. På den tiden fanns det ju bakugn i varenda fastighet. Så åkte man över till Hallands Väderö och letade ene, som skulle användas till sillarökningen. Sillen hängdes upp högt i skorstenastocken.

Hummern, som fiskades, skickades till Hälsingborg. En man, som hämtade posten från Grevie, körde med hästskjuts till Torekov en gång var dag, och han tog med sig humrarna på återvägen till Grevie. Humrarna fraktades i lådor med mycket och saftig tång, för på det viset tålde dom stötarna bättre. Hummern var dyr som fanken, den kostade 75 öre styck.

När sillen kom i land lästes den på vagnar, och sillakrämarna brukade alltid trava den med sillaryggarna uppåt.

Vid hamnen fanns det lika många uppköpare som bilar nu för tiden. Uppköparna kom från trakten runt omkring, men också från Halmstad, Varberg och Malmö, och sillakrämarna sålde torekovsill långt upp i Halland

Järnvägar fanns redan innan jag föddes. Men alla härifrån, som skulle norrut, fick åka hästskjuts till Halmstad, och alla, som skulle söderut till Ängelholm, så på den tiden fanns det gott om hästskjutsar i Torekov, men det var innan min tid.

När det var gott om sill, kostade den inte mer än 25 öre valen.

En lantbrukare, som hette Ekman, köpte sill för tio öre valen, när det var riktigt gott om den, och han använde den till att gödsla med på åkern. Men det var innan jag var konfirmerad.

Om vintern agnade man krok. Ofta la man ut krokarna väster om Hallands Väderö, och så låg man där ute och väntade, tills det var tid att dra reven. Fiskarna fick femtio öre lispundet ($8 \frac{1}{2}$ kklo) för kolja och torsk. På den tiden kostade en näring tolv, tretton kronor, och det var mycket, när man betänker, att daglönen vara femtio öre.

Ibland gav man sig om vintern ut på ön och plockade ved och fiskade på isen, och så band man nya näringar.

På försommaren fraktade man över kreaturen till ön i öppna båtar. Man kunde ta ända upp till en tio, femton kreatur i båtarna. Någon gång hände det att en häst slet sig, men då simmade den själv i land.

Förr i världen kunde det ligga trettio, fyrtio sälar på bergen vid ön. Dom sköt man med kula och tog vata på skinnet och späcket, som man gjorde tran av. Om man ville, kunde man äta köttet. På de största sälarna var späcklagret ända upp till decimetern tjockt.

Fiskarna hade själva gjort den gamla hamnen. Innan jag föddes, gjordes den gamla vågarmen, och den kostade trettiotvå tusen kronor, men så hölls den inte i ordning utan bröts ner rätt fort.

Kaptenerna, som bodde här omkring, hade det bra och smugglade mycket. En kapten, som jag sågade hummerkäppar åt, tjänade femtio tusen kronor på att ligga ute i fjorton dagar, men vad det var han smugglade, det sa han aldrig.

År 1884 blev fyren på Hallands Väderö färdig, så vi är lika gamla. Den har alltid drivits med fotogen. Innan hörde man talas om, att torekovbor gjorde upp falska fyrar, så att skeppen strandade.

Förut fanns det stora träd på ön. Skogvaktaren hade till och med sina grisar i ihåliga ekar.

På stenkrossen på Hallands Väderö arbetades det på accord, och det gick bra, till kriget kom. Då ville danskarna inte stanna längre, och krossen blev nerlagd. Arbetarna bodde i kasern, som kallades Hied. Den mesta stenen skeppades till Danmark. Båtarna var mest från Torekov, och här fanns då en tolv, tretton skutor, som seglade.

Min farfar var bonde, men så hade han gått i borgen för några som inte kunde klara upp det, så han fick sälja stället. Och så flyttade han med sin familj till Australien, där man fick land gratis. Det var meningen, att mor och far också skulle följt med, men mor ångrade sig, så några andra fick deras biljetter. Det tog åtta månader, innan de var framme, och där gifte sig de andra barnen. Jag har en faster och farbror där ute. Deras barn kan inte svenska, men det behöver dom ju inte heller.

Far och mor stannade alltså kvar, och far blev fiskare här i Torekov. Mor och far hade träffats, när de tjänade på samma ställe. Ibland seglade far på sjön, men när han blev gammal, var han bara fiskare. Det var knappt om pengar och mat. Han arbetade också ibland för kyrkan på Hallands Väderö och la gårdsgård runt Södre skog, och då fick han sextiosju öre dagen för sig själv och åtta barn. Tre dog redan tidigt. På den tiden låg man en två, tre i var säng. Det var ont om lägenheter och svårt att få någonstans att bo.

När jag var liten, måste fattigt folk, som inte hade råd ha sin

na söner hemma, bortauktionera dom. En pojke, som var liten, fast han var konfirmerad, gick för fyrtio kronor om året, och en som var litet större till växten, gick för sextio.

På den tiden fanns det inga älderdomshem, så den, som tog dom gamle för billigaste pris, fick ta dom. Kunde dom inte själva gå från det ena mantalet till det andra, när dom ackorderades om, så fick dom åka på arbetsvagnen och blev avstjälpta vid dörren och fick själva krypa in.

Vi gick åtta år i skolan, tre i småskolan och fem i storskolan. I Torekov fanns det en mycket sträng lärarinna. Hon brukade rycka eleverna i öronen, så att de lossnade från huvudet. På en pojke bröt hon långfingret, därför att han inte kunde hålla pennan rätt, så att fingret blev rakt i all sin tid.

Vi började i småskolan vid sex års ålder, och man fick inte börja läsa för prästen, förrän det året man fyllde femton år. Man kunde få börja ett år tidigare, om man skulle följa med någon släkting till Amerika.

Det året man konfirmerades, gick man samtidigt i aftonskola. Konfirmationsläsningen började den förste oktober, inte tidigare på grund av sillfisket. Då gick man först två dagar i veckan och sedan tre, fyra. Mot slutet fick man gå nästan var dag, och den trettionde maj konfirmerades man. Undervisningen varade fyra, fem timmar om dagen, och man fick lära många psalmverser. Prästen brukade vi kalla "den svarte med lasen om halsen", men inte så han hörde det.

När vi var som flest i småskolan var vi en trettio stycken, i storskolan en sjuttio.

Konfirmationen var alltid på en fredag. På söndagen gick man så till nattvarden, och på måndagen var man bondgesäll.

Jag började tjäna i Svenstorp, och där blev jag upplärd. Man fick stiga upp klockan fyra på morgonen och ibland hålla på till elva på kvällen. Man fick maten och sjuttiofem kronor om året. Där stannade jag ett år, tills ägaren sålde sitt hemman, då jag flyttade till en av hans släktingar utanför Laholm. Där fick jag ett

hundraatjugofem kronor i årslön, och där var jag i femton år. Sista året hade jag trehundrafemtio kronor. Hade jag stannat där, hade jag varit miljonär. Sedan flyttade jag hit till Torekov igen, och jag har varit murare och sobare och försökt det mesta.

När jag tjänade i Laholmstrakten, låg alltid drängarna i ladugården, men det ändrades i Hallands län redan 1906-1908, där allting var lite före; det var ett duktigt land. Jag var fri varannan söndag, varannan skulle man passa djuren. Det berodde på hur många drängar man var. När lördagen kom, fick man skynda på, för nästa dag fick man vila, och sen på måndagen fick man skynda på, för man hade vilat i går.

När man tjänar som dräng, börjar man alltid den tjugofjärde oktober. Och man skrev kontrakt med bonden för ett år. Till jul kunde man få en åtta dagars fritt, så man kunde resa hem.

Där var alltid mycket att göra. Först så skulle man våra och sen köra på trädan, där man sådde råg på hösten. Sen körde man hem torven, som man skulle elda med. Sen kom hösten, då man

skördade. Man tröskade råg och vete till att så, och sen kom betorna med allt det arbetet. Så var det efterhöstaplöjningen. Gödsel kördes ut på trädan på sommaren och grävdes tñnt ner. På vintern körde man blålera från mǎrgelgravarna på åkrarna, och det höll man på med, så länge det var fruset. 1909 höll dom fortfarande på med det i Halland. Det året flyttade jag hit ner till Torekov igen.

Den enda gången man slapp salt kött till mat, var, när dom slaktat en kalv.

När man skulle klippas, gick man till skrāddaren. Man fick gå dit en kväll eller en söndag. På landet fanns det inga barberare. Man skulle ha en kvarter brännvin med sig till skrāddaren, så klippte han håret. Ofta var där en sju, åtta stycken, som skulle klippas, och då blev det alltid några gökar per man; inte så många, men man fick likväl några stycken.

Under påsken blev man bjuden omkring. Påskdagsmorgon sprang alla ~~alla~~ barnen runt, och man blev bjuden på vars två ägg och påskakringla (den var gjord på vetedeg) och goda kakor. Sen knakkade man ägg för se vilket som var starkast, och den vars ägg gick sönder, förlorade

sitt. Sedan såg vi också, vem som var skickligast i att rulla femöring utför ett bräde, ofta ett mangelträ, och om man träffade något av äggen, som låg där nedanför, med femöringen, så fick man ägget. Tuppaägg är alltid mera spetsiga i ena ändan, och dom ansågs mera hållbara, medan hönsaäggen var mera runda och sköra. Men folk säger, att det är bara gammalt skrock.

Min gamla mor trodde på lyktgubbar, vettar och allt möjligt. De gamle sa, att den som var född på en söndag eller torsdag fick alltid se spöken. Min mor berättade, att det skulle vara en sax i vart hörn av rummet, så att inte trollen skulle få makt med en. Såg och hörde man något av trollen, skulle man tåga still och inte berätta det förrän dagen efter. På den tiden såg man bäckhästar och allt möjligt, och det var något som for djävligt fort. Men det var bara dunster. Rätt som det var, var det tätt invid, och sen var det långt borta.

När jag var i Svenstad, så skulle vi alltid hämta ett lass ved på midsommarafton från skogen, så skulle det bli tur hela året. Det var också tradition, att man vid midsommar skulle skaffa hem ett lass

tång eller sand till gården. Men där jag tjänade uppe i Laholm, tyckte man inte, att det gjorde någon verkan.

Förr fanns det många kloka gubbar och gummor, och det finns det fortfarande, även om de nu inte framträder så öppet. Min morfar pratade om att man skulle vira en duk om det sjuka stället och sedan ta denna till den kloke gubben. Han hade en gång virat en näsduk om ett spiselben och skickat i väg den till en klok gumma, men då sa hon: mänskor och djur kan jag bota, men inte gamla spisaben.

Mor sa alltid, att spindelväv var det renaste, som fanns, och att den var bra att lägga på sår.

När jag en gång i Laholm var tillsammans med några ungdomar och ropade fram ett brudpar, träffades en av bonnapågarna av förlamning. Läkarna sa, att han skulle bli förlamad i all sin tid, men så kallade dom på en klok gubbe, som sa, att det var frågan om lapps-kott och att det var väl, att dom inte hade dröjt ytterligare en dag, innan de konsulterade honom. Pågen blev botad, och

den kloke gubben förklarade, att han drivit ut en bacill, som fanns både i luften och i jorden, och i jorden mest för den delen. Hur han bar sig åt, fick vi dock aldrig reda på.

Den mest beryktade kloka gumman jag känner till, var Norskan. Hon bodde i Hälsingborg och levde för inte så länge sedan. En bonnafru från Laholmstrakten, där jag tjänte, bäddades ner i en planvagn, och så körde vi henne till Norskan i Hälsingborg. Hon svor som en källarmästare, när hon tog emot oss, och sa åt bonden att bära upp frun och sätta henne i en stol. När bonden sa, att hon inte kunde sitta upp, svor hon och sa, att ^{det} kunde hon visst, och mycket riktigt så gick det. Sedan frågade den kloka gumman, om domville se, vem som gjort bonnafrun sjuk, och efter mycken tvekan sa dom ja. Hon ställde då fram en spann vatten bredvid bonnafrun och sa åt henne att titta ner i spannen, så skulle hon få se, vem det var. Då såg hon, att det var undantagskärningen där hemma, och med en gång blev hon frisk. När dom så kom hem, hade undantagskärningen fått hennes sjuka, så där låg nog någonting i det.

Norskan hade även förmåga att se in i framtiden. Hon kunde tala om, när biträdena i affären kramade om töserna, och ändå så var det långt från affären hon höll till.

Om jularna och vid alla helger förresten skulle djuren ha lurad sill. Det var en salt sill, som sköljdes, och så virade man papper om den och la in den bland eldglöderna, så att den blev lurad. Jag vet, att min mor ansåg, att lurad sill var bra även för människor, när dom kände sig krassliga.

Min gamle morfar i Varan strödde sand och enris på lergolvet vid jularna. På den tiden fanns inte jultomten, men julklappar fick man. Rätt som det var öppnades dörren på glänt, och så kom det indansande en tre, fyra stycken julklappar åt var och en av oss barn. Vem som slängde in julklapparna fick man aldrig reda på.

Det fanns många roliga jullekar. Vi brukade smussla skor, och då var alla med både unga och gamla. Vi satte oss i en ring på golvet och lät en vara i mitten, och då skulle den gissa, vem som hade skon bakom ryggen. Sen gömde vi ringen och lekte pantlekar, och då fick

man pussa varandra, när man gissade rätt.

Till sommarlekarna hörde Sista paret ut eller änkeleken, som den också kallas, bollspel i skogen, gömme och allt möjligt.

Så länge jag var hemma, dansade jag inte, men senare brukade vi dansa på logen eller i en upprymd snickarverkstad eller ute på en gräsplan. Det var innan de öppna dansbanorna fanns. Även i Laholm brukade vi dansa en kväll i veckan, ibland fler, oftast en onsdag eller torsdag. En gång hörde jag berättas en paschas: Per-Nils piga ville inte följa med de andra pigorna till dansen, och när dom då retades med henne för det och sa, att fästmannen skulle komma, så svarade hon, att han var en bra karl, för "han röker inte och super inte, och sent kommer han, och tidigt går han, och det han ville, det fick han, och sen så gick han."

Siste april sjöng man för ägg. Det var mest glyttar, som gick omkring, och ibland fick dom pengar, ibland ägg. Vi var några stycken som delade förtjänsten, och den tog vi med hem. På den tiden var det minsann inte råd till att ställa till kalas.

Mor berättade, att när jag döptes, så var det tillsammans med många andra. Faddrarna och gudmödrarna och barnen fick vara med under hela predikan, så det blev ett rysligt väsen på grund av allt barnskrikandet. Annars var de många som sa, att den bästa ledigheten var att sitta och sova i kyrkan.

I Halland var det mycket noga med att gå i kyrkan. Där gick prästen ibland omkring och höll husförhör. På den tiden var man så rädd för prästen som för att bränna sig.

Dop förrättades vanligen i kyrkan, och efteråt var det oftast kaffebjudning i hemmet.

Vi köpte förlovningsringar i Ängelholm, och vi förlovade oss en pingstafon och gifte oss en jul. De gamle sa, att man helst skulle gifta sig om jul eller midsommar.

I Halland var det brukligt, att ungdomarna reste äreportar vid bröllopgården, och då fick dom ett ungdomskalas efter bröllopet. Bonden gav en alltid fritt, när man skulle resa äreport för någon.

För vigseln tog man till prästgården, eller också sa man till prästen att komma hem till en och viga en. Det var ovanligt med kyrk-

vigsel.

Vid kyrktagning fick kvinnan lägga sig på knä på en pall nere vid kyrkdörren. Där mötte prästen henne och läste för henne, och sedan fick hon gå upp och sätta sig i kyrkan på sin vanliga plats, för nu var hon renad från alla de onda andarna.

Förr i tiden var det viktigt, att de, som bar kistan till grav-ven, också skottade igen denna så mycket, att inte kistan syntes. Annars gick den döde igen, trodde man.